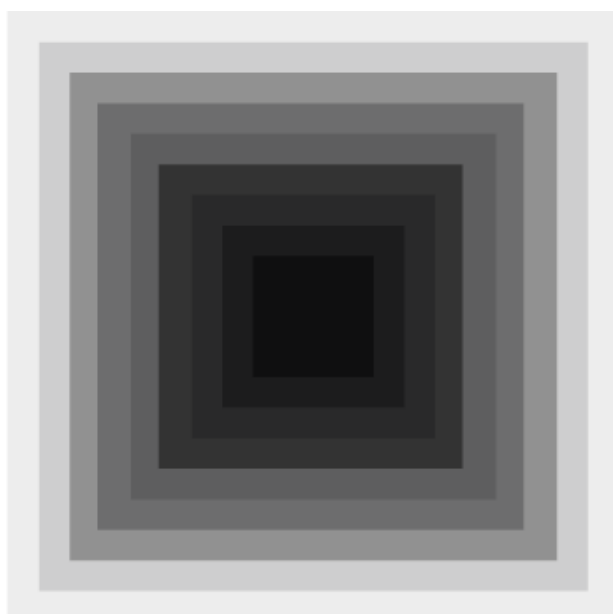

Isolation som disciplinærstraf

Faktaark

I dette fakta-ark diskuterer DIGNITY – Dansk Institut mod Tortur isolation i danske fængsler og arresthuse med særligt fokus på brugen af isolation som disciplinær sanktion.

CONTENTS

Isolation som disciplinærstraf	1
I: Isolation i danske fængsler	3
A: Isolation efter retsplejeloven	4
B: Isolation efter straffuldbydelsesloven	5
Strafcelle.....	5
Udelukkelse fra fællesskab.....	7
Andre former for isolation efter straffuldbydelsesloven	8
Børn og isolation efter straffuldbydelsesloven	8
2. Internationale regler og anbefalinger	10
Den Europæisk Menneskerettighedskonvention (EMRK)	10
FN's Torturkonvention og The Mandela Rules:	11
Andre internationale instrumenter	13
3: Sundhedsmæssige konsekvenser af isolation	14
4. Yderligere information om isolation.....	15
Slutnoter	21

I: ISOLATION I DANSKE FÆNGSLER

Isolation er en omdiskuteret praksis i Danmark og har igennem en lang årrække været genstand for markant international kritik¹. På trods af den internationale kritik og debat fortsættes isolation med at blive anvendt i en række forskellige situationer, deriblandt under varetægt som led i politiets efterforskning af forbrydelser efter retsplejeloven og som straf, forebyggelse og sikkerhed i Kriminalforsorgens institutioner efter straffuldbyrdsloven.

DEFINITION: ISOLATION

Isolation defineres ved, at indsatte tilbringer 22-24 timer af døgnet alene i en celle uden meningsfuld kontakt med omverden.

(The Mandale Rules, rule 44)

Siden årtusindskiftet er der sket en forberedelse med hensyn til isolation under varetægt, hvis anvendelse er blevet væsentligt reduceret. I 2015 var der kun 32 varetægtsfængslinger i isolation svarende til en andel af isolationsfængslinger i forhold til varetægtsfængslinger på 0,7 %².

Derimod er anvendelsen af isolation som en disciplinær foranstaltning mere end fordoblet i samme periode, hvor der i 2001 var 1.289 anbringelser i strafcelle er tallet i 2016 steget til 2.995 (tallene for 2016 er foreløbige og kan korrigeres frem til ultimo april 2017)³.

I 2014 og 2015 har isolation været anvendt hhv. 30 og 25 gange over for mindreårige (unge i alderen 15-17 år) efter straffuldbyrdsloven, herunder hhv. 25 og 15 gange i strafcelle⁴. I perioden 2009-2013 blev isolationsfængsling anvendt 158 gange⁵. I den forbindelse anbefalede en række organisationer et forbud mod isolation af mindreårige.⁶

Danske myndigheder har på trods af den omfattende videnskabelige litteratur om de sundhedsskadelige virkninger af isolation, henvist til, at isolation som led i at opretholde orden og sikkerhed i fængsler er en nødvendig foranstaltning og at der på nuværende tidspunkt mangler reelle alternativer⁷.

DIGNITYs anbefalinger

Det er DIGNITYs anbefaling, at **isolation som straf bør afskaffes**.

I lyset af de alvorlige sundhedsmæssige konsekvenser, som isolation kan medføre, mener DIGNITY, at den negative stigning i antallet af anbringelser i strafcelle nødvendiggør **en kritisk debat** om, hvordan isolation som pønalt sanktion er berettiget, hvorvidt den er proportional og om formålet med sanktionen kan opnås ved mindre skadelige interventioner.

Indsatte der anbringes i strafcelle bør **aktivt oplyses om deres ret til at påklage beslutningen**.

DIGNITY anbefaler, at **Kriminalforsorgen udarbejde statistik** over antal personer, som placeres en eller flere gange i strafcelle og varigheden af isolationen (+/- 7 dage, +/- 14 dage).

A: ISOLATION EFTER RETSPLEJELOVEN

Denmark har i en historisk kontekst haft et markant højt niveau af isolationsfængsling under varetægt. Indtil slutningen af 1970'erne blev mere end 40 % af alle varetægtsfængslede placeret i isolation⁸. Som en konsekvens af et omfattende pres fra organisationer som Amnesty International, CPT, CAT og forskellige mindre civilsamfundsorganisationer, er denne praksis blevet udfordret og siden væsentligt forbedret⁹. Siden 2001 har der været et markant fald i anvendelse af isolation under varetægt i medfør af retsplejeloven. I 2001 var der 553 varetægtsfængslinger i isolation (bestående af en andel af isolationsfængslinger i forhold til varetægtsfængslinger på 9,5 %) og i 2016 var der kun 36 varetægtsfængslinger i isolation (bestående af en andel af isolationsfængslinger i forhold til varetægtsfængslinger på 0,7 %). Dette tal faldte yderligere til 32 i 2015¹⁰. Fra 2001 til 2014 er der således tale om et samlet fald på 93,5 %¹¹.

REGLER OM ISOLATION UNDER VARETÆGT

Isolation kan ved dommerkendelse efter retsplejeloven anvendes overfor sigtede som varetægtsfængsles, hvis politiet har en begrundet mistanke om, at sigtede har begået en alvorlig lovovertrædelse. Det kunne for eksempel være ved vold, narkotika eller røveri. Derudover skal der også være grundlag for at antage, at den sigtede enten vil prøve at flygte, begå ny kriminalitet eller på anden vis besværliggøre politiets efterforskning (rpl § 770a).

Den maksimale tidsmæssige grænse for hvor længe en sigtede kan placeres i isolation afhænger af, hvor alvorlig en lovovertrædelse, den pågældende er sigtet for. Der opereres med en 14 dages, en 4-ugers og en 8-ugers grænse (rpl § 770 c).

ISOLATION AF MINDREÅRIGE (UNGE I ALDEREN 15-17 ÅR) UNDER VARETÆGT

Mindreårige (unge i alderen 15 - 17 år) kan også sættes i isolation under varetægt efter de samme betingelser som for voksne. Ved afgørelse om isolation af mindreårige, skal der lægges meget stor vægt på den pågældendes alder, således at isolation som altovervejende hovedregel ikke sker, hvis den sigtede kun er 15 eller 16 år, og at isolation normalt heller ikke bør ske alene af hensyn til efterforskning mod andre, f.eks. når den mindreårige selv har tilstået.

Efter forarbejderne til retsplejeloven fremgår det, at isolation af unge under 18 år altid bør have undtagelsens karakter.

Til illustration henvises til U.1999.1415H, hvor en 15-årig og en 16-årig uberettiget blev varetægtsfængslet i isolation, som sigtede for et særlig farligt røveri mod en pengetransport. Højesteret udtalte, at der over for mindreårige bør udvises tilbageholdenhed med anvendelse af varetægtsfængsling i isolation, og at denne foranstaltning kun bør bringes i anvendelse for denne personkreds, såfremt der foreligger helt ekstraordinære omstændigheder, som kan berettiggø dette.

Den øvre tidsmæssige grænse for isolation af unge afhænger af lovovertrædelsens karakter. Der opereres med en 14 dages, en 4-ugers og en 8-ugers grænse.

B: ISOLATION EFTER STRAFFULDBYRDELSLOVEN

Isolation kan anvendes overfor både varetægtsarrestanter og afsonere i Kriminalforsorgens institutioner efter straffuldbyrdesloven i form af strafcelle, udelukkelse fra fællesskab, sikringscelle og observationscelle. I dette fakta-ark vil der primært blive fokuseret på anvendelsen af strafcelle samt udelukkelse fra fællesskab.

STRAFCELLE

Anvendelsen af isolation som straf har længe været en udbredt praksis i Danmark¹². Denne praksis har tiltrukket opmærksomhed fra en lang række nationale og internationale organisationer, der har rettet en skarp kritik mod Danmark, senest FNs Torturkomité i 2015 og FN's Menneskerettighedskomiteé i 2016¹³. På trods af dette er anvendelsen af isolation som en disciplinær sanktion mere end fordoblet fra 2001 til 2016¹⁴. Fra 2015 til 2016 har der været en markant stigning på ca. 400 af anbringelser i strafcelle¹⁵.

Den danske regering indførte i 2004 en nul-tolerance politik overfor narkotikarelateret kriminalitet og i den forbindelse en øget brug af isolation som disciplinær sanktion, hvilket tydeligt afspejles i statistikken (se tabel).

Senest i juni 2016 blev straffniveauet hævet markant. Det betød, at der skal idømmes disciplinærstraf ved overtrædelse af visse forseelser efter straffuldbyrdesloven. Herudover er udgangspunktet, at der for uretmæssig besiddelse af mobiltelefon i lukkede fængsler i førstegangstilfælde idømmes strafcelle i 15 dage¹⁶. I en opgørelse fra Kriminalforsorgen ses det efterfølgende, at der er sket en stigning fra i alt 7 langvarige straffcelleanbringelser på 15 dage eller mere i 2015 til 222 anbringelser på 15 dage eller mere i 2016 (heraf vedrørte 219 af sagerne ulovlig kommunikation)¹⁷.

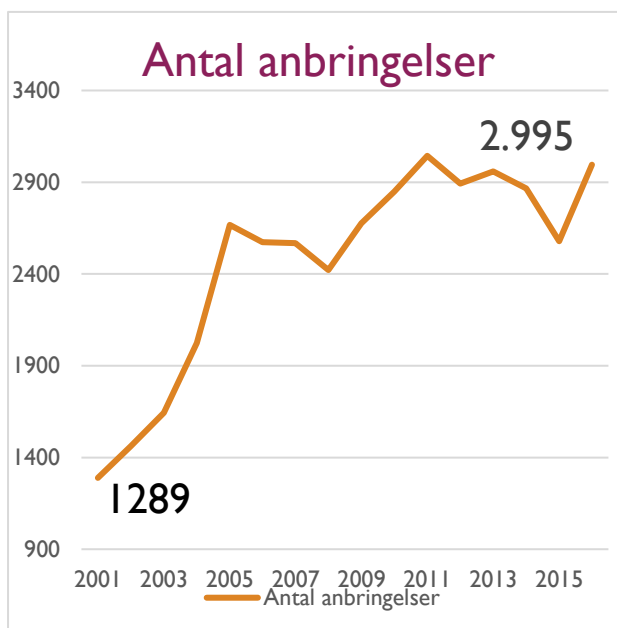
I 2016 var der 77 tilfælde, hvor kvinder blev sat i isolation mod 2918 mænd¹⁸. Dette afspejler i grove træk belægningsforskellen mellem kvinder og mænd i danske fængsler (2015), hvor kvinder udgjorde 3,9 % af den samlede belægning.

REGLER OM ANVENDELSE STRAFCELLE

Anvendelse af strafcelle reguleres i medfør af straffuldbyrdesloven, disciplinærstrafbekendtgørelsen samt disciplinærstrafvejledningen¹⁹.

Indsatte skal idømmes disciplinærstraf, hvis de bryder en række nærmere fastsætte regler, jf. Straffuldbyrdesloven § 67. Som disciplinærstraf kan anvendes advarsel, bøde og strafcelle, jf. Straffuldbyrdesloven § 68, stk. 1.

Anbringelse i strafcelle kan kun anvendes som disciplinærstraf overfor indsatte, der har fuldbyrdet eller forsøgt; 1) udeblivelse eller undvigelse, 2) indsmugling, besiddelse eller indtagelse af alkohol, euforiserende stoffer eller andre stoffer, der er forbudt efter den almindelige lovgivning, 3) nægtelse af afgivelse af urinprøve 4) indsmugling eller besiddelse af våben og andre personfarlige genstande, 5) vold eller trusler om vold mod medindsatte, personale eller andre i institutionen, 6) groft hærværk og 7) andre grove eller oftere gentagne forseelser (herunder besiddelse af mobiltelefoner), jf. Straffuldbyrdesloven § 68, stk. 2.

En hver beslutning om idømmelse af disciplinærstraf er konkret og varigheden afhænger af forseelsens art og omfang, jf. Straffuldbyrdsloven §§ 69, stk. 1 og 70, stk. 1. En indsat kan højst anbringes i strafcelle i 4 uger, jf. Straffuldbyrdsloven § 70.

Disciplinærstraffe kan tillægges gentagelsesvirkning, jf. § 68, stk. 2, nr. 7.

HVORDAN BEGRUNDES STRAFCELLE

I 2015 var den mest anvendte begrundelse for brug af strafcelle uretmæssige dispositioner over effekter (genstande) og penge (44,9%). Regeringen indførte i juni 2007 en ny kurs mod uberettiget brug af mobiltelefoner i fængsel, hvor uberettiget besiddelse kunne sanktioneres, herunder med anvendelse af strafcelle.²⁰ Dette blev yderligere skærpet juni 2016, hvor strafniveauet, som nævnt, blev hævet.²¹

Begrundelse for anvendelse af strafcelle i 2015			
	%		%
Afvist at afgive urinprøve	4,8	Uretmæssige dispositioner over effekter (genstande) og penge	44,9
Beskæftigelsesvægring	1,3	Undvigelse/udeblivelse fra udgang	0,5
Indsmugling/besiddelse/indtagelse af alkohol, euforiserende stoffer og våben m.v.	8,1	Andet misbrug af udgang	1,6
Undladt at følge personalets anvisninger	5,5	Øvrige overtrædelser af straffeloven	17,7
Undvigelse eller forsøg herpå	1,2	Overtrædelse af regler fastsat af institutionens leder	14,3

HVORDAN TRÆFFES EN BESLUTNING OM ANVENDELSE AF STRAFCELLE SOM SANKTION

I henhold til § 70, stk. 1, i straffuldbyrdsloven, skal fængselspersonalet tage hensyn til arten og omfanget af en given overtrædelse ved beslutning om disciplinærstraf, herunder anvendelse af strafcelle og varighed heraf. Det betyder altså, at fængselspersonalet aktivt skal foretage et konkret skøn om, hvilken sanktionsmulighed, der vil være proportional med overtrædelsens karakter. Dermed er fængselspersonalet bundet af proportionalitetsprincippet som beskrevet i en række internationale standarder.

I daglig praksis anvender personalet et såkaldt "normalreaktionsskema", der beskriver, hvilken sanktion, der træder i kraft ved bestemte overtrædelser, som anført i straffuldbyrdsloven. Skemaet er udarbejdet centralt og gælder for ensartede fængsler – hhv. åbne og lukkede fængsler. En række eksperter har påpeget det dobbelt forhold, at denne praksis på den ene side kan være nyttig, idet skemaet sikrer ens anvendelse af reglerne i Kriminalforsorgens institutioner. Det er dog på den anden side vigtigt at være opmærksom på, at skemaet i praksis kan blive anvendt "blindt" som en facitliste og derfor erstatte det lovpligtige konkrete skøn.

DOMSTOLSPRØVELSE AF ANBRINGELSE I STRAFCELLE

Beslutninger truffet af fængselspersonalet om anbringelse i strafcelle kan påklages til Direktoratet for Kriminalforsorgen, men kan ikke ankes til en anden administrativ myndighed. Beslutninger truffet af Kriminalforsorgen om anbringelse i strafcelle i mere end 7 døgn kan indbringes for domstolen, jf. straffuldbyrdsloven § 112. Hertil kan bl.a. nævnes *dom af 13. januar 2014*, hvor Retten i Odense fandt grundlag for at idømme strafcelle i mere end 7 dage i en sag vedrørende håndgemæng mellem to indsatte og *kendelse af 3. oktober 2013*, hvor Retten i Glostrup fandt grundlag for at idømme strafcelle i 10 dage i en sag vedrørende uberettiget besiddelse af tatoveringsudstyr med gentagelsesvirkning samt *kendelse af 11. juli 2013*, hvor Retten i Glostrup ikke fandt det berettiget at idømme strafcelle i 8 dage i en sag vedrørende vold mod fængselspersonale.

DIGNTIY har erfaret, at kun meget sjældent bliver beslutninger om anbringelse i strafcelle påklaget til Direktoratet og indbragt for domstolene.

UDELUKKELSE FRA FÆLLESSKAB

I 2010 nedsatte Kriminalforsorgen en arbejdsgruppe, der anbefalede, at udelukkelsen fra fællesskab, herunder særligt udelukkelse i længere end 14 dage, minimeres²². Dette blev fulgt af et nyt sæt regler i april 2012, der begrænsede brugen yderligere. Som følge heraf har der været et markant fald i brugen af udelukkelse fra fællesskab med i alt 715 udelukkelse i 2006 til i alt 382 udelukkelse i 2015, som var af følgende varighed²³:

- 110 i 1-3 dage
- 92 i 4-7 dage
- 107 i 8-14 dage
- 51 i 15-28 dage
- 22 i over 28 dage

I 73 tilfælde kan udelukkelse fra fællesskabet altså karakteriseres som værende langvarig isolation²⁴, da udelukkelse har en varighed på mere end 15 dage. På trods af det store fald i antallet af udelukkelse fra fællesskabet er antallet dog stadig højt.

REGLER OM ANVENDELSE AF UDELUKKELSE FRA FÆLLESSKAB

Udelukkelse fra fællesskab er reguleret i straffuldbyrdsloven og kan anvendes overfor indsatte som en forebyggende foranstaltning og må dermed ikke benyttes som en sanktion/reaktion på tidligere adfærd. En indsat kan udelukkes fra fællesskab med andre indsatte, hvis det er nødvendigt: 1) for at forebygge undvigelse, strafbar virksomhed eller voldsom adfærd, 2) for at gennemføre foranstaltninger, der er nødvendige af sikkerhedshensyn eller for at forebygge smittefare, eller 3) fordi den indsatte udviser en grov eller oftere gentagen utilladelig adfærd, som er åbenbart uforenelig med fortsat ophold i fællesskab med andre indsatte, jf. straffuldbyrdsloven § 63, stk. 1.

Udgangspunktet er, at udelukkelse ikke må overstige 3 måneder²⁵. Hvis kriminalforsorgen mener, at der forlægger særlige omstændigheder, kan kriminalforsorgen træffe afgørelse om at forlænge udelukkelse ud over de 3 måneder. Hvis der er tale om udelukkelse fra fællesskabet for egen beskyttelse, må udelukkelse max. opretholdes i 5 dage.

Man skelner mellem tvungen isolation som f.eks. udelukkelse fra fællesskab og strafcelle på den ene side og frivillig isolation også kaldet "frivillig udelukkelse fra fællesskab" på den anden. "Frivillig udelukkelse fra fællesskab" omhandler den situation, hvor indsatte af frygt for overgreb fra andre medindsatte aktivt vælger at blive isoleret fra fællesskabet.

UDELUKKELSE FRA FÆLLESSKAB I NORGE

I Norge er anvendelsen af isolation som en disciplinær sanktion afskaffet ved lov. Norge har dog en lignende ordning som den danske udelukkelse fra fællesskab, der har et bredt anvendelsesområde. En række norske eksperter har udtrykt bekymring om, at udelukkelse fra fællesskab de-facto bliver anvendt som en disciplinær sanktion, idet fængselspersonalet har et vidt skøn i forhold til i hvilke tilfælde isolation kan anvendes²⁶.

DIGNITYs anbefaling

DIGNITY anbefaler, at alle former for isolation som disciplinær sanktion afskaffes.

ANDRE FORMER FOR ISOLATION EFTER STRAFFULDBYRDELSSESLOVEN

SIKRINGSCELLE

Anbringelse i sikringscelle anvendes, når en indsat er til fare for andre (for at afværge/overvinde voldsom modstand), og når en indsat er til fare for sig selv (for at hindre selvmord eller anden selvbeskadigelse). Der er ikke en absolut grænse for, hvor længe en mindreårig afsoner kan placeres i sikringscelle²⁷. Sikringscelle er dog sjældent anvendt overfor for mindreårige²⁸.

Sikringscelle blev taget i anvendelse 173 gange i 2015. I 81 % af anbringelserne var den indsatte fikseret. 55 % af anbringelserne varede mindre end 6 timer. Der har ligeledes i perioden været en stigning i antallet af fikseringer under anbringelse i sikringscelle. I 2015 var 165 placeret i sikringscelle i under 24 timer, 7 i 1-3 døgn og 1 i over 3 døgn²⁹.

Ved dom af 4. juni 2014 fandt Østre Landsret, at en række sikringscelleanbringelser i lukkede fængsler var i strid med forbuddet mod umenneskelig og nedværdigende behandling og straf i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention artikel 3.

OBSERVATIONSCELLE

En indsat kan anbringes i observationscelle med henblik på at hindre hærværk, opretholde ro og sikkerhed i institutionen eller i tilfælde, hvor der skønnes at være behov for særlig observation, f.eks. ved mistanke om stofindtagelse. Under anbringelsen skal den indsatte jævnligt tilses af institutionens personale.

I 2015 var der 924 anbringelser i observationscelle. Heraf var 56 tilfælde i over et døgn og 17 tilfælde i over 3 døgn³⁰.

BØRN OG ISOLATION EFTER STRAFFULDBYRDELSSESLOVEN

BØRN I DANSKE FÆNGSLER

Det er det klare udgangspunkt, at mindreårige, der er dømt for en lovovertrædelse, ikke skal anbringes til afsoning i fængslerne, men derimod i familiepleje eller i institutioner uden for Kriminalforsorgen³¹.

I gennem de seneste år har ungdomskriminaliteten været stødt faldende³². På trods af dette placeres et højt antal mindreårige stadig i danske fængsler. I 2015 sad der i gennemsnit 11 mindreårige i fængsel hver dag, hvor 9 var under afsoning og 2 var i varetægt³³.

I perioden 1. november 2012 til 31. oktober 2014 afsluttede 64 unge deres strafafsoning i fængsel. Dette viser et udsnit over aldersfordelingen blandt unge i fængsel:

- 73 % var 17 år
- 23 % var 16 år
- 3 % var 15 år.

Mindreårige kan blive placeret i fængsel ud fra et retshåndhævelsessyn, dvs. efter en bedømmelse af hvilken form kriminalitet der er begået og om der risiko for, at den unge vil begå ny kriminalitet. Derudover kan mindreårige afsones i fængsel, hvis den unge mangler vilje til alternativ afsoning i familiepleje eller i en sikret døgninstitution. Herudover kan mindreårige afsones i fængsel, hvis de bryder nærmere fastsatte vilkår i forbindelse med afsoning i familiepleje eller i en sikret døgninstitution og afsluttende kan mindreårige afsones i fængsel, hvis den unges kommune ikke giver betalingstilsagn til placering i familiepleje eller i en sikret døgninstitution.

MINDREÅRIGE I ISOLATION

Når mindreårige placeres i fængsler eller arresthuse i stedet for i institutioner uden for Kriminalforsorgen bliver deres ophold ikke reguleret af magtanvendelsesbekendtgørelsen (pr. 1 januar 2017 ændret til lov nr. 619 af 08/06/2016 om

voksenansvar for anbragte børn og unge), men derimod straffuldbyrdelsesloven samt retsplejeloven, hvis den mindreårige er placeret i fængsel eller arresthus under varetægt. Reglerne for hvornår en mindreårig kan anbringes i isolation er med en række mindre modifikation de samme som reglerne for, hvornår voksne kan anbringes i isolation.

Antallet af mindreårige i varetægt, som anbringes i isolation, har været stærkt faldende over de sidste år. I perioden 2009 – 2014 var antallet begrænset til én. Til trods for den positive udvikling anvendes denne form for isolationsfængsling forsat og i begyndelsen af 2016 blev en 15-årig pige placeret i isolation under varetægt i 20 dage³⁴.

Antallet af mindreårige i isolation efter straffuldbyrdelsesloven er de seneste år faldet. I 2012 og 2013 har strafcelle, udelukkelse fra fællesskab og sikringscelle været anvendt hhv. 40 og 30 gange overfor mindreårige. I 2014 og 2015 blev disse former for isolation anvendt 30 og 25 gange³⁵.

Kriminalforsorgen har nedsat en arbejdsgruppe, der ser på mulighederne for yderligere at begrænse brugen af strafcelle overfor over mindreårige³⁶.

DIGNITYs anbefalinger

Taget de alvorlige sundhedsmæssige skadevirkninger i betragtning samt de stærke internationale standarder og anbefalinger anbefaler DIGNITY, at isolation i alle former afskaffes for mindreårige under 18 år.

2. INTERNATIONALE REGLER OG ANBEFALINGER

Personer i varetægt og under strafafsoning er ikke alene reguleret af national lovgivning, men er også underlagt en lang række internationale regler og konventioner, der er enten juridisk bindende eller har vejledende karakter (soft-law). Den Europæiske Menneskerettighedskonvention er inkorporeret i dansk ret, og kan som den eneste internationale konvention anvendes direkte ved de danske domstole.

Overholdelsen af de andre internationale konventioner er monitoreret af en række internationale komitéer med henblik på at undersøge, hvorledes deltagerstaterne, herunder Danmark, gennemfører de forpligtelser, de har påtaget sig ved at tiltræde konventionen. Komitéerne består af en række uafhængige eksperter, som er blevet valgt af medlemslandene.

Med fastsatte mellemrum (4-5 år) er deltagerstaterne forpligtet til at fremlægge rapporter om, hvordan konventionen bliver implementeret og overholdt i de enkelte medlemslande. Rapporterne, som er offentligt tilgængelige, bliver gennemgået ("eksamineret") af komitéerne i offentlige møder sammen med repræsentanter for det pågældende land, som besvarer spørgsmål fra komitéens medlemmer og giver supplerende oplysninger. Efter gennemgangen af rapporten offentliggør komitéen sine konklusioner ved en samlet udtalelse, som typisk indeholder både positiv og negativ kritik³⁷. Komitéernes udtalelser er ikke direkte juridiske bindende.

DEN EUROPÆISK MENNESKERETTIGHEDSKONVENTION (EMRK)

Den Europæiske Menneskerettighedskonventions fastslår i artikel 3, at tortur og andre former for umenneskelig og nedværdigende behandling eller straf er forbudt.

EMRK ARTIKEL 3

Forbud mod tortur

Ingen må underkastes tortur og ej heller umenneskelig eller vanærende behandling eller straf.

Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (EMD) har i en lang række sager taget stilling til spørgsmål om hvorvidt isolation under hhv. varetægt og afsoning kan udgøre tortur eller umenneskelig og nedværdigende behandling. EMD har fastslået i bl.a. Rohde mod Danmark³⁸, at isolationsfængsling ikke i sig selv er i strid med EMRK artikel 3, hvis isolationsfængslingen sagligt kan begrundes. Isolationsfængsling kan dog i nogle tilfælde udgøre en krænkelse af EMRK artikel 3.

EMD har i retspraksis lagt betydelig vægt på proportionalitetsprincippet³⁹ (kort sagt, at der skal være overensstemmelse mellem mål og midler), der tager højde for graden af isolationen⁴⁰, isolationens varighed, formålet med isolationen samt hvilken påvirkning det har på den indsatte^{41,42}.

Det fremgår af EMD's retspraksis, at EMD har accepteret lange isolationsfængslinger i op til 8 år⁴³. Se bl.a. Ramirez Sanchez (2004) og Öcalan (2005). EMD har i bl.a. Van der Ven (2005, para. 51) fastslået, at det altid vil være en krænkelse af artikel 3 at sætte en indsat i total isolation, hvorved al sanselig kontakt med omverdenen afskæres.

DE EUROPÆISKE FÆNGSELSREGLER

De Europæiske Fængselsregler er udarbejdet af Europarådet og er ikke retlige bindende for medlemsstaterne, men fungerer derimod som en anbefaling af god praksis inden for fængselsadministration, herunder vedrørende anvendelse af isolationsfængsling. De Europæiske Fængselsregler gælder både for personer, der er varetægtsfængslet eller under afsoning.

Danmark har som det eneste land valgt at tage forbehold over for de europæiske fængselsregler. Det danske forbehold vedrører, at indsatte, der er isoleret, dagligt skal tilses af en læge. Danmark har taget dette forbehold, fordi danske læger ikke vil foretage

DE EUROPÆISKE FÆNGSELSREGLER (UDDRAG)

Regel: 60.5

Isolation må kun ikendes som straf i ganske særlige tilfælde og kun for et bestemt tidsrum, som skal være så kort som muligt.

rutinemæssige tilsyn af indsatte, der f.eks. placeres i isolation, idet det ville være uforeneligt med medicinsk etik⁴⁴.

EUROPARÅDETS KOMITÉ TIL FOREBYGGELSE AF TORTUR OG UMENNESKELIG ELLER NEDVÆRDIGENDE BEHANDLING ELLER STRAF (CPT)'S UDTALELSER VEDRØRENDE ISOLATION

Den europæiske komité for forebyggelse af tortur (CPT) er nedsat under Europarådet med det formål at sikre forebyggelse af mishandling af frihedsberøvede personer i Europa. CPT foretager – som FN komitéerne - periodiske besøg (hvert 4 år) i de enkelte deltagerstater, herunder Danmark. Efter hvert besøg fremsender CPT en detaljeret rapport til den pågældende stat. Denne rapport omfatter delegationens iagttagelser og konklusioner, dens henstillinger, kommentarer og anmodninger om oplysninger. CPT besøgte seneste Danmark i 2014⁴⁵.

CPT har kritiseret brugen af isolation i flere lande og har anbefalet, at man enten helt afskaffer denne fængslingsform eller begrænser brugen af isolation til ekstraordinære situationer. I forbindelse med det seneste besøg i Danmark, udtalte CPT, at isolationsfængsling kan resultere i umenneskelig og nedværdigende behandling og dermed være i strid med EMRK artikel 3. CPT udtalte endvidere, vedrørende isolation af mindreårige under afsoning, at CPT er skeptiske overfor alle former for isolation, der kan kompromittere den indsattes fysiske og/eller psykiske integritet. CPT understreger hertil, at mindreårige ikke skal placeres i isolation af disciplinære grunde i mere end tre dage⁴⁶.

FN'S TORTURKONVENTION OG THE MANDELA RULES:

FNs Torturkomite har igennem de seneste år behandlet en lang række sager vedrørende isolation af indsatte. Komitéen har adskillige gange understreget, at isolationsfængsling i længere perioder kan udgøre umenneskelig behandling og i særlige tilfælde tortur. Komiteen har i den forbindelse udarbejdet en række faktorer, der skal vurderes i forhold til om isolationen udgør tortur, jf. konventionens artikel 1, eller grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf, jf. konventionens artikel 16. Komiteen har udtalt, at særligt forholdene under isolation, formålet, længden og skadevirkninger skal inddrages i vurderingen⁴⁷.

Komiteen har yderligere uddybet de relevante faktorer⁴⁸:

(1) Formålet med isolationen må ikke være, at den indsatte placeres i isolation som en strafferetlig sanktion eller med det formål at opnå information eller samarbejde.

(2) Der skal tages højde for alle de fysiske forhold, der kan påvirke den indsattes mulighed for interaktion, stimulation og komfort under isolationen, herunder cellestørrelse,

tilstedeværelse af lys og vinduer, og adgang til sanitære forhold, mulighed for udendørs ophold og træning samt adgang til meningsfuld kontakt med andre indsatte i fængslet og omverdenen.

(3) Varigheden af isolationen skal være så kort som mulig og må aldrig være uden en øvre tidsgrænse.

FN'S TORTURKONVENTION (UDDRAG)

Artikel 1 - I denne konvention betyder udtrykket »tortur« enhver handling, ved hvilken stærk smerte eller lidelse, enten fysisk eller mental, bevidst påføres en person med det formål at fremskaffe oplysninger eller en tilståelse fra denne eller en tredjemand, at straffe ham for en handling, som han selv eller en tredjemand har begået eller mistænkes for at have begået, eller at skræmme eller lægge tvang på ham eller en tredjemand, eller af nogen grund baseret på nogen form for forskelsbehandling, når en sådan smerte eller lidelse påføres af eller på opfordring af en offentlig ansat eller en anden person, der virker i embedsmedfør eller med en sådan persons samtykke eller indvilligelse. Smerte eller lidelse, der alene er en naturlig eller tilfældig følge eller del af lovlige sanktioner, er ikke omfattet.

Artikel 2 - Enhver deltagende stat skal på ethvert territorium under sin jurisdiktion påtage sig at forhindre andre handlinger, som indebærer grusom, umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf, som ikke udgør tortur som defineret i artikel 1, når sådanne handlinger er foretaget af eller på opfordring af en offentlig ansat eller en anden person, der virker i embedsmedfør eller med en sådan persons samtykke eller indvilligelse.

(4) Det skal vurderes om virkningerne af isolationen og den indsatte subjektive betingelser gør, at den indsatte er mere eller mindre sårbar over for isolation. Det betyder, at kendte skadevirkninger altid skal reduceres, og hvis alvorlige skadevirkninger konstateres skal isolationen ophøre.

FN'S MINIMUMSSTANDARDER FOR BEHANDLING AF FRIHEDSBERØVEDE (THE MANDELA RULES)

FN vedtog for første gang minimumsstandarder for behandling af frihedsberøvede i 1955 (SMR), der siden hen har været en anerkendt international standard for hvordan personer, der er frihedsberøvet under varetægt og afsoning, skal behandles. Reglerne blev gennemgående revideret i 2015 og blev herefter kaldt *The Mandela Rules*. De nye regler bliver set som en milepæl i anerkendelsen af fængslede rettigheder. Med hensyn til isolation under varetægt og afsoning har *The Mandela Rules* haft en afgørende international betydning med etablering af:

- (1) Isolation defineres som "indespærring af fanger alene i en celle i 22 timer eller mere om dagen uden meningsfuld menneskelig kontakt" og langvarig isolation defineres som "isolation i en periode på over 15 sammenhængende dage" (regel 44);
- (2) Absolut forbud: Ubestemt og langvarig isolation eller brug af en "mørk eller konstant oplyst celle" (regel 43); samt anvendelse af isolation overfor børn og gravide kvinder, samt personer med psykiske eller fysiske handicap (regel 45).

Udover disse klare bestemmelser vedrørende isolation, er der en række minimumsstandarder, der gælder for alle frihedsberøvede. Det fremgår af regel 3, at "lidelse er nødvendig del af ophold i fængsel og bør derfor ikke unødigt forværres". Disse minimumsstandarder er baseret på grundlæggende menneskelige behov og inkluderer rettigheder som sanitet, komfort, motion, rekreation, arbejde, uddannelse og sociale relationer.

UDTALELSER FRA FNS TORTURKOMITE, MENNESKERETTIGHEDSKOMITE OG BØRNEKOMITE VEDRØRENDE DANMARK

I forbindelse med FN's Torturkomités eksamination af Danmark i efteråret 2015 udtalte komitéen, at Danmark burde forbyde isolation som en disciplinær straf og begrænse varigheden til maksimalt 15 dage. Komiteen udtalte herudover, at Danmark bør forbyde isolation af mindreårige under 18 år⁴⁹. Denne konklusion lægger i forlængelse af FN's daværende særlige rapportør på torturområdet, Juan E. Mendez's rapport af 3. marts 2015⁵⁰, hvori han udtalte, at isolation kun bør anvendes i helt særlige tilfælde og altid i så kort tid som muligt. FN-rapportøren anbefalede endvidere, at isolation af mindreårige og personer med psykiske handicap skulle ophøre, ligesom brug af isolation under varetægt og som straf eller som pression helt burde afskaffes⁵¹.

Herudover anbefalede FN's Menneskerettighedskomité ved komiteens eksamination af Danmark i juni 2016, at Danmark burde følge de internationale regler (United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (*The Mandela Rules*)) og bl.a. indføre et totalt forbud mod isolation af mindreårige. Hertil anbefalede komiteen, at Danmark burde nedbringe den maksimale længde af tilladt isolation for varetægtsarrestanter, også selvom isolationen bliver brugt som sidste udvej. Endvidere anbefalede komiteen, at Danmark bør evaluere indsatsen på området med det formål at reducere og udvikle alternativer til isolation⁵².

Afsluttende anbefalede FN's Børnekomité i deres Genel Comment no. 10 (2007)⁵³⁵⁴, at alle disciplinære straffe skal foretages med henblik på at bevare børns værdighed, og at alle disciplinære strafformer, der krænker børnekonventionen artikel 37 skal forbydes som korporlig afstraffelse, anbringelse i strafcelle og *isolation* samt andre former for afstraffelse, der kan medføre skadevirkninger på barnets fysiske og/eller mentale velfærd. I 2011 anbefalede FN's Børnekomité ligeledes entydigt, at Danmark burde indføre et totalt forbud mod isolation af mindreårige⁵⁵.

UNIVERSELLE PERIODISKE BEDØMMELSE (UPR)

UPR er en monitoreringsmekanisme under FN's menneskerettighedsråd, hvor hver medlemsstat fremlægger en rapport om menneskerettighedssituationen i sin egen stat og efterfølgende eksamineres af alle øvrige medlemslande, der kan give anbefalinger til hvilke tiltag, der kan foretages. Danmark blev seneste eksamineret ved UPR i januar 2016, hvor Danmark fik en række anbefalinger vedrørende isolationsfængsling af mindreårige⁵⁶.

- Mexico anbefalede at Danmark gennemgå isolationsfængsling af unge under 18 år og derved sikre, at ingen børn er placeret i fængsler med voksne. (para. 120.129)
- Namibia anbefalede, at Danmark begrænser brugen af isolationsfængsling af mindreårige. (para. 120.133)
- Polen anbefalede, at Danmark skal afskaffe brugen af isolationsfængsling af mindreårige. (para. 120.134)
- Slovenien anbefalede, at Danmark skal forbyde anvendelse af isolationsfængsling af mindreårige i det strafferetlige system (para. 120.135)
- Thailand anbefalede, at Danmark skal forbyde anvendelsen af isolationsfængsling af mindreårige.

ANDRE INTERNATIONALE INSTRUMENTER

THE ISTANBUL STATEMENT

I 2007 udarbejde 24 internationale eksperter en rapport "The Istanbul statement on the use and effects of solitary confinement" om brugen og effekterne af isolationsfængsling. I 2011 blev The Istanbul Statements indarbejdet i FN's særlige rapportør om tortur, Juan E. Mendez's rapport til FN's generalforsamling⁵⁷.

I rapporten konkluderede eksperterne, at "længerevarende isolation af indsatte kan føre til nedværdigende eller umenneskelig behandling, og i særlige tilfælde føre til tortur ... anvendelsen af isolationsfængsling bør holdes til et minimum, kun anvendt i helt ekstraordinære tilfælde, i et så kort tidsrum som muligt og udelukkende som sidste udvej". Hertil konkluderede rapporten, at "isolationsfængsling af mindreårige bør forbydes som følge af de alvorlige sundhedsmæssige konsekvenser isolation medfører"⁵⁸.

3: SUNDHEDSMÆSSIGE KONSEKVENSER AF ISOLATION

I gennem de seneste årtier har en række videnskabelig undersøgelser vist, at isolationsfængsling har negative sundhedsmæssige følger.⁵⁹ Ifølge Shalev er skadevirkningerne af isolation afhængige af *individuelle faktorer* (personlig baggrund og allerede eksisterende helbredsproblemer), *fysiske vilkår* (plads, lys, underholdning), *regimet* (tid ud af cellen og meningsfuld kontakt), *isolationens kontekst* (Straf, beskyttelse, forebyggelse, frivillig/ufrivillige mv.)⁶⁰.

Isolation kan medføre som angst, depressioner og decideret sindssygdhed⁶¹. Herudover medfører isolation også en øget risiko for forsøg på selvmord⁶². Unge er i højere grad i risiko for at pådrage sig alvorlige følgevirkninger som følge af isolationsfængsling. Det er påvist, at risikoen for selvskade og selvmordsadfærd stiger signifikant, når mindreårige placeres i isolation.^{63 og 64}

Ydermere har undersøgelser vist, at isolation øger risikoen for psykiatrisk indlæggelse, og at det psykologiske helbred klart forbedres, når de indsatte kommer ud af isolation. Dette indikerer, at isolation medfører skadevirkninger, som kunne have været undgået ved at anvende mindre indgribende foranstaltninger.

Det er et udbredt synspunkt, at skadevirkninger "kan opstå efter kun et par dage [og] stige med hver yderligere dag tilbragt i sådanne forhold"⁶⁵. Ifølge Kochs undersøgelser på danske indsatte kan, "akut isolation syndrom" indtræffe efter et par dage, og kan medføre "problemer med koncentration, rastløshed, manglende hukommelse, søvnproblemer og nedsat tidsfornemmelse samt evne til at følge dags og natrytme". Dette kan udvikle sig til "kronisk isolation syndrom" indenfor få uger⁶⁶.

Foringelse af social kontakt (herunder samværsret, meningsfuldt samspil med andre indsatte), miljømæssig stimulering (herunder motion og rekreation) kan forringe enkeltpersoners sociale stimulering. Som vist af Koch, har nogle danske indsatte efter isolation haft sociale vanskeligheder og har efterfølgende haft relationelle problemer og angst⁶⁷. Dette ses ligeledes i en undersøgelse foretaget af Haney m.fl., hvor især indsatte, der er udsat for langvarig isolation, kan få "skadet vigtige færdigheder og kapacitet " og "for nogle, ødelægge deres evne til at fungere normalt i frit samfund".⁶⁸

I en amerikansk undersøgelse illustrerer Reiter og Blair "den perverse symbiose af isolation og psykisk sygdom", hvilket medfører en "ond cirkel", idet psykisk ustabilitet i mange tilfælde kan forårsage dårlig opførsel, der medfører isolation. Isolationen medfører derefter yderligere forringelse af den psykiske stabilitet, hvilket kan medføre mere dårlig opførsel og derved mere isolation.⁶⁹

DIGNITY har tidligere påpeget de alvorlige psykiske følgevirkninger af isolation af børn¹.

¹ se f.eks. interview i Politiken med overlæge Jens Modvig, formand for FN's Torturkomite:
<http://politiken.dk/debat/ECE3248061/det-er-dybt-bekymrende-at-vi-isolationsfaengsler-mindreaarige/>.

4. YDERLIGERE INFORMATION OM ISOLATION

DIGNITY PUBLIKATIONER

- The Use of Solitary Confinement as a Disciplinary Measure in Denmark, Discussion Paper (2017)
- The Use of Solitary Confinement as a Disciplinary Measure, Literature available in DIGNITY's Library and Documentation Centre, March 2017.

ARTIKLER, BØGER OG RAPPORTER

Denmark

Bøger

- Engbo, Hans Jørgen, and Smith, Peter Scharff. *Fængsler Og Menneskerettigheder*, Kbh: Jurist- Og Økonomforbundet, 2012
- Engbo, Hans Jørgen, et al, *Straffuldbyrdsret*, 2005.
- Rytter, Jens Elo, *Individets grundlæggende rettigheder*, 2 Udg ed, Kbh, Karnov Group, 2016
- Smith, Eva, *Straffeprocessen*, 2. Udg ed, Kbh: Thomson, 2008

Videnskabelige artikler:

- Andersen, H.S. et al, 'A longitudinal study of prisoners on remand: repeated measures of psychopathology in the initial phase of solitary versus non-solitary confinement' (2003) 26 *International Journal of Law and Psychiatry* 165.
- Andersen, H.S. et al, 'A longitudinal study of prisoners on remand: psychiatric prevalence, incidence and psychopathology in solitary vs. non-solitary confinement' (2000) 102 *Acta Psychiatr Scand* 19
- Koch, Ida E., *Isolationens psykiske og sociale følgevirkninger*, 60 M^oanedsskrift for Praktisk Lcegegering, 382 (1982)
- Koch, Ida, 'Mental and Social Sequelae of Isolation: The Evidence of Deprivation Experiments and of Pretrial Detention in Denmark', in Bill Rolston & Mike Tomlinson (eds.) *The Expansion of European Prison Systems*, Working Papers in European Criminology, No. 7, 119 (1986)
- Nielsen, Bjarke, and Kolind, Torsten, 'Offender and/or client? : fuzzy institutional identities in prison-based drug treatment in Denmark' (2016) 18(2) *Punishment and Society* 131.
- Sestoft, D.M., et al., 'Impact of Solitary Confinement on Hospitalization Among Danish Prisoners in Custody' (1998) 21(1) *International Journal of Law and Psychiatry* 99
- Smith, Peter Scharff og Koch, Ida, 'Isolation – et fængsel i fængslet, i Kriminalistiske pejlinger' (2015)
- Smith, Peter Scharff, et al, 'Isolation I skandinaviske fængsler – der er ikke tilstrækkeligt fokus på den omfattende brug af isolation i skandinaviske fængsler' *Social Kritik* 136/2013

Artikler i dagblade:

- Dagens, 'Kriminalforsorgen: Nødvendigt at isolere voldelige unge', 8.10.2014: <http://www.dagens.dk/indland/kriminalforsorgen-n%C3%B8dvendigt-isolere-voldelige-unge>
- DIGNITY, 'Menneskerettighederne krænkes også i Danmark', 17.11.2015: <https://dignityinstitute.dk/nyheder-og-aktiviteter/nyheder/2015/menneskerettighederne-kraenkes-ogsaa-i-danmark/>
- Information; Regeringen: Færre danskere skal fængsles i isolation, 4. oktober 2006
- Kronik: I statens varetægt, 6. november 2005
- Politiken 3.12.2016: <http://politiken.dk/indland/politik/art5736420/Pape-Slut-med-pr%C3%B8vel%C3%B8sladelser-og-mere-isolation-til-bandemedlemmer>
- Politiken; Ledende artikel: Sejlivet isolation, 9. december 2005
- Politiken; Faste tidsrammer for varetægtsfængsling, 18. februar 2005 Ritzaus Bureau

Andre publikationer og pressemeddelelser:

- Børnerådet og Institut for Menneskerettigheder, 'Fællesbrev til Justitsminister Karen Hækkerup vedrørende isolation af børn' 6. oktober 2014.
- Børnerådet, 'Jeg var faktisk en god dreng', december 2015.
- Direktoratet for Kriminalforsorgen, Begrænsning af udelukkelse fra fællesskab og enrumsanbringelse af indsatte. Indstilling afgivet 1. september 2010 af en arbejdsgruppe nedsat af Justitsministeriet, januar 2010.

- Direktoratet for Kriminalforsorgen, Kriminalforsorgens årlige statistik beregninger: <http://www.kriminalforsorgen.dk/%C3%85rlige-statistikberetninger-1365.asp>
- Direktoratet for Kriminalforsorgen, Sigurd Benjaminsen & Birgit Erichsen, *Selvordsadfærd Blandt Indsatte*, 16 Copenhagen (2002)
- Direktoratet for Kriminalforsorgen, Årsrapport for Kriminalforsorgen 2014, 15.04.2005
- Direktoratet for Kriminalforsorgen brev af 26. August 2016 til DIGNITY
- Folketingets Ombudsmand, 'Ombudsmanden undersøger forholdene for frihedsberøvede unge, 12. januar 2017.
- Institut for Menneskerettigheder, 'Den universelle periodiske bedømmelse, vurdering af anbefalinger' (2016)
- Institut for Menneskerettigheder, 'Frihedsberøvelse, Statusrapport 2014/15.
- Institut for Menneskerettigheder, 'Frihedsberøvelse, Statusrapport 2015/16.
- Institut for Menneskerettigheder, 'Frihedsberøvelse, Statusrapport 2013
- Rigsadvokaten; Oversigt over det samlede antal varetægtsfængslinger samt det samlede antal afsluttede varetægtsfængslinger i isolation i absolutte tal og i % af det samlede antal varetægtsfængslinger for 2001 – 2014.
- Various, 'Alternative Report to the list of issues (CAT/C/DNK/Q/6-7) dated 19 January 2010 to be considered by the UN Committee against Torture during the examination of the 6th and 7th periodic report of Denmark' 54th Session, November 2015

Internationalt

Bøger:

- Bennett, Jamie et al (eds), *Understanding Prison Staff* (Routledge, Oxford: 2012)
- Coyle, Andrew, *A Human Rights Approach to Prison Management: Handbook for Prison Staff*, (International Centre for Prison Studies, 2nd Ed: 2009)
- Nowak, Manfred, *The United Nations Against Torture: A Commentary* (Oxford University Press, 2008)
- Shalev, Sharon, *A Sourcebook on Solitary Confinement* (Mannheim Centre for Criminology, LSE, 2008)

Videnskabelige artikler:

- Bennion, E., 'Banning the Bing: Why Extreme Solitary Confinement is Cruel & Far Too Usual Punishment' (2015) 90 *Indiana Law Journal* 741
- Birkhead, Tamar, 'Children in Isolation: The Solitary Confinement of Youth' (2015) 50 *Wake Forest Law Review* 1
- Grassian, Stuart, 'Psychiatric Effects of Solitary Confinement' (2006) 22 *Washington University Journal of Law & Policy* 325
- Haney, C., and Lynch, M., 'Regulating Prisons of the Future: A Psychological Analysis of Supermax and Solitary Confinement' (1997) 23 *Review of Law and Social Change* 477
- Shalev, S., 'Solitary Confinement: The View from Europe' (2015) 4 (1) *Canadian Journal of Human Rights* 143
- Smith, P.S., 'The Effects of Solitary Confinement on Prison Inmates: A Brief History and Review of the Literature' (2006) 34 *Crime and Justice* 441
- Smith, P.S., 'Solitary confinement: an introduction to the Istanbul statement on the use and effects of solitary confinement' (2008) 18 (1) *Torture Journal* 56
- International Psychological Trauma Symposium, 'The Istanbul Statement on the Use and Effects of Solitary Confinement' (9 December 2007, Istanbul)
- Penal Reform International and the Association for the Prevention of Torture, 'Balancing security and dignity in prisons: a framework for preventive monitoring' (2013)

Artikler om den isolation i Norge:

- National Institution for Human Rights and Norwegian Centre for Human Rights, University of Oslo, 'Thematic Report: Use of Solitary Confinement in Prison: Norwegian Law and Practice in a Human Rights Perspective' (Oslo, 22 June 2012),
- Norwegian NGO-forum for Human Rights, 'Alternative Report to the Committee Against Torture regarding the consideration of Norway's combined 6th and 7th report under the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman and Degrading Treatment or Punishment', Oslo, 12 October 2012
- Regeringen.no, 'Nye regler for unge lovbyrtere', 20.01.2012: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/nye-regler-for-unge-lovbrytere/id670228/>

- Rua, Marte, 'Hva gjør fengselsleger?: En institusjonell etnografi om isolasjon og helse', Tromsø Institutt for kriminologi og retts sosiologi Juridisk fakultet Universitetet i Oslo Bokserien nr. 1/2012

Artikler om isolasjon i Sverige:

- Swedish Parliament, Prop. 1975/76:165 (p. 13) om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt
- Swedish Prison and Probation Service, KOS 2015, Kriminalvård och statistik (2015),
- Swedish Prison and Probation Service, ('Kriminalvården'), *Handbok om gemensamhet och avskildhet i anstalt* (2012:1)
- von Hofer, Hanns, 'Notes on Crime and Punishment in Sweden and Scandinavia' (2001) Annual report for 1999 and Resource Material Series, Vol 57, 284

Artikler om isolasjon i USA:

- Haney, C, Expert Report in *Ashker v. Governor of California*, Civil Action No. 4:09-cv-05796-CW (N.D. California, 2012)
- Obama, B., 'Opinion: Why we must rethink solitary confinement' Washington Post, 25 January 2016
- U.S. Department of Justice, 'Report and Recommendations. Concerning the Use of Restrictive Housing: Final Report', January 2016
- *Ziglar v. Abbasi*, 2016 WL 7449167 (2016), *Brief for Medical and Other Scientific and Health-Related Professionals in Support of Respondents and Affirmance* (22 December 2016)

Andre:

- UNODC, Expert meeting at the University of Essex on the Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners Review, UNODC/CCPCJ/EG.6/2012/NGO/1, Buenos Aires, 11-13 December 2012
- UNODC, Second Report of Essex Expert Group on the Review of the Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners, UNODC/CCPCJ/EG.6/2014/NGO.7, Vienna, Austria, 25 – 28 March 2014
- UNOPS, *Technical Guidance for Prison Planning: Technical and operational considerations based on the Nelson Mandela Rules 2016* (Copenhagen, 2016)

Internasjonale standarder, love og regler.

Danske love, bekendtgørelser og vejledninger:

- Bekendtgørelse om udståelse af strafcelle, anvendelse af forhørselle og behandlingen af disciplinærsager (disciplinærstrafbekendtgørelsen): BEK nr 1036 af 23/06/2016
- Betænkning 1469 om varetægtsfængsling i isolation efter 2000-loven
- Betænkning 1358 om isolation under varetægtsfængsling
- Betænkning 1219 om isolationsfængsling i andre europæiske lande – 1991
- Betænkning 975 om isolation af varetægtsarrestanter - 1983
- Lov nr. 527 af 6. juni 2007 om ændring af straffeloven, lov om fuldbyrdelse af straf m.v. og retsplejeloven (Kriminalisering af mobiltelefoner i fængsler m.v.)
- Lov nr. 186 af 2. juni 2016 om ændring af lov om fuldbyrdelse af straf m.v., straffeloven og retsplejeloven (Styrket indsats mod mobiltelefoner i fængsler m.v.)
- Magtanvendelsesbekendtgørelsen: Bekendtgørelse om magtanvendelse over for børn og unge anbragt uden for hjemmet nr. 182 af 20. februar 2015
- Retsplejeloven: Bekendtgørelse af lov om rettens pleje nr. 1255 af 18. november 2015
- Straffuldbydelsesloven: LBK nr 1242 af 11/11/2015
- Straffuldbydelsesloven: Bekendtgørelse af lov om fuldbyrdelse af straf m.v. nr. 1242 af 11. november 2015
- Vejledning om behandlingen af sager om disciplinærstraf, konfiskation og modregning af erstatningsbeløb (disciplinærstrafvejledningen): VEJ nr 9715 af 11/07/2016

Dansk Retspraksis:

- Dom af 13. januar 2014
- Kendelse af 3. oktober 2013
- Kendelse af 11. juli 2013

Internationale konventioner:

- Council of Europe, *European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*, as amended by Protocols Nos. 11 and 14, 4 November 1950
- Council of Europe, *European Prison Rules*, 2006
- Council of Europe, *European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures*, 2008
- Council of Europe, CPT, European Standards, 'Substantive sections of the CPT's General Reports', CPT/Inf/E (2002) I - Rev. 2015
- IACHR, Principles and Best Practices on the Protection of Persons Deprived of Liberty in the Americas, OEA/Ser.L/V/II.131. Doc. 38 (Mar. 13, 2008).
- United Nations, *Basic Principles for the Treatment of Prisoners* (1991)
- United Nations, *Basic Principles on the Role of Lawyers* (1990)
- United Nations, *Body of Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment* (1988)
- United Nations, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities* (2007)
- United Nations, *Convention on the Rights of the Child* (1989)
- United Nations, *Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, resolution 39/46 of 10 December 1984
- United Nations, *Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners*, A/RES/70/175, 8 January 2016 ('Mandela Rules')
- United Nations, *Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty* (1990), RES/45/113, 14 December 1990 ('Havana Rules')

International retspraksis:

European Court of Human Rights:

- *A.B. v. Russia*, Application no. 1439/06, 14 October 2010
- *Babar Ahmad and others. v. the United Kingdom*, nos. 2402/07, 11949/08, 36742/08, 66911/09, 6735/09, F212, ECHR 2012-IV (10 April 2012)
- *Chahl v. UK*, Judgment of 15 November 1996
- *Dybeku v. Albania*, no. 41153/06, 18 December 2007
- *Ireland v. the United Kingdom*, 18 January 1978, Series A no. 25
- *Koskinen v. Finland*, App. No. 2056092 18 Eur. H.R. Rep. 146, 73 (1994)
- *M v. UK*, application 9907/82 DR 35 (1983)
- *Mathew v. the Netherlands*, Judgment of 29.9.2005
- *Onoufriou v. Cyprus*, Application No. 24407/04, (2010)
- *Ocalan v. Turkey*, Application No. 46221/99 (2005)
- *Palushi v. Austria*, Application No. 27900/04, (2009).
- *Peers v. Greece* (Application no. 28524/95, 19 April 2001)
- *Ramirez Sanchez v. France*, no. 59450/00, § 138, Grand Chamber 2006-IX
- *Razvyazkin v. Russia* (Application no. 13579/09), 3 October 2012
- *Rohde v. Denmark*, Application No. 69332/01 (2005)
- *Rzakhstanov v. Azerbaijan*, App. No. 4242/07, 4 July 2013
- *Selmouni v. France*, Application number 00025803/94, 28 July 1999
- *Sławomir Musiał v. Poland*, no. 28300/06, § 87, 20 January 2009
- *X v. Turkey*, Application Number: 24626/09 9 October 2012

Inter-American Court of Human Rights:

- *Cantoral-Benavides v. Peru*, Series C, No. 69, (2000)
- *Case of Montero Aranguren et al. v. Venezuela*, 5 July 2006. Series C No. 150
- *Castillo Petruzzi et al.*, Judgment of May 30, 1999
- *Loayza-Tamayo v. Peru*, Series C, No. 33, (1997)
- *Miguel Castro-Castro Prison v. Peru*, (ser. C) No. 160, (Nov. 25, 2006)
- *Velázquez-Rodríguez v. Honduras*, Series C, No. 4, (1988).
- *Victor Rosario Congo v. Ecuador*, Case 11.427, Report No. 12/97, OEA/Ser.L/V/II.95 Doc. 7 rev. at 257 (1997)

United Nations Bodies:

- *Bouabdallah Ltaief v. Tunisia* (CAT, Communication No. 189/2001, CAT/C/31/D/189/2001)

- *Campos v. Peru* (HRC, Communication No. 577/1994, 9 January 1998)
- *Daley v. Jamaica* (HRC, Communication No 750/1997, 31 July 1998, CCPR/C/63/D/750/1997)
- *De Voituret v. Uruguay* (HRC, Communication No. 109/1981, 10 April 1984)
- *Evans v. Trinidad and Tobago* (HRC, Communication No. 908/2000, 21 March 2003, CCPR/C/77/D/908/2000)
- *Forbes v. Jamaica* (HRC, Communication N° 649/1995, 20 October 1998 CCPR/C/64/D/649/1995)
- *Imed Abdelli v. Tunisia* (CAT, Communication No. 188/2001, 14 November 2003, CAT/C/31/D/188/2001)
- *Larrosa v. Uruguay* (HRC, Communication No. 88/1981, 29 March 1983)
- *Manera v. Uruguay* (HRC, Communication No. 123/1982, 6 April 1984)

INTERNATIONALE KOMITEER

Om Danmark:

- Committee against Torture: Conclusions and Recommendations on Denmark, (16 July 2007, CAT/C/DNK/CO/5)
- Committee against Torture: Concluding observations on the combined sixth and seventh
- Committee on the Rights of the Child: Consideration of reports submitted by States parties under Article 44 of the Convention: Concluding observations, Denmark, (CRC/C/15/Add.151, 7 October 2001)
- Committee on the Rights of the Child: Consideration of reports submitted by States parties under Article 44 of the Convention: Concluding observations, Denmark, (CRC/C/15/Add.273, 30 September 2005)
- Committee on the Rights of the Child: Concluding observations: Denmark, 11 April 2011, CRC/C/DNK/CO/4
- Human Rights Committee: Concluding Observations: Denmark 15 juli 2016, CCPR/C/DNK/CO/6
- European Committee for the Prevention of Torture: Report to the Danish Government on the visit to Denmark carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 4 to 13 February 2014, CPT/Inf (2014) 25.
- periodic reports of Denmark, 9 December 2015, CAT/C/DNK/CO/6-7
- Den danske regerings svar til FN's Børnekomité 1. februar 2016, CRC/C/DNK/5.

Andre:

- CAT, Concluding Observations on Peru, 2001, A/56/44
- CAT, Concluding Observations on Bolivia, 2001, A/56/44
- CAT, Consideration of reports submitted by States parties under Article 19 of the Convention: Concluding Observations of the Committee Against Torture, Macao SAR, (CAT/C/MAC/CO/4, November 21, 2008)
- CAT, Consideration of Reports Submitted by States Parties under Article 19 of the Convention, Concluding observations: Sweden (CAT/C/SWE/CO/5, 4 June 2008)
- CAT, Ninth annual report of the Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT/C/57/4, 22 March 2016)
- CAT, Concluding observations on the fifth periodic report of China, (CAT/C/CHN/CO/5, 3 February 2016),
- CAT, Concluding observations on the sixth periodic report of Austria, (CAT/C/AUT/CO/6, 27 January 2016):
- CAT, Concluding observations on the fifth periodic report of Israel, CAT/C/ISR/CO/5, 3 June 2016
- CAT, Approach of the Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment regarding the rights of persons institutionalized and treated medically without informed consent, CAT/OP/27/2, 26 January 2016
- CAT, Observations of the Committee against Torture on the revision of the United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (SMR), CAT/C/51/4, 16 December 2013
- CRPD, Observations on the Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners, (Nov. 20, 2013)
- Council of Europe, CPT, 'Report to the Finnish Government on the Visit to Finland', (CPT/Inf (93) 8, 1 Apr 1993)
- Council of Europe, CPT, '21st General Report of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment', CPT/Inf (2011) 28
- Council of Europe, CPT, 24th General Report of the European Committee for the Prevention of Torture, 1 August 2013 -31 December 2014, CPT/Inf (2015) 1
- Council of Europe, CPT, Report to the Swedish government on the visit to Sweden in 2009, CPT/Inf (2009) 34
- Council of Europe, CPT, Report to the Swedish Government on the visit to Sweden from 18 to 28 May 2015, Strasbourg, 17 February 2016, CPT/Inf (2016) 1

- CRC, Concluding observations on the fifth periodic report of Sweden (12-30 January 2015)
- CRC, General Comment No 8 (CRC/C/GC/8, 2 March 2007)
- CRC, General comment No. 10 (2007): Children's Rights in Juvenile Justice, 25 April 2007, CRC/C/GC/10
- CRC, Consideration of reports submitted by States parties under Article 44 of the Convention: Concluding observations, El Salvador (CRC/C/15/Add.232, 30 June 2004)
- CRC, Consideration of reports submitted by States parties under Article 44 of the Convention: Concluding observations, Singapore, (CRC/C/15/Add.220, 27 October 2003)
- HRC, Universal Periodic Review, Report of the Working Group on the Universal Periodic Review: Sweden, 13 April 2015
- HRC, General Comment 9, Article 10, Humane treatment of persons deprived of their liberty (1982)
- IACHR, *Resolution 1/08, Principles and Best Practices on the Protection of Persons Deprived of Liberty in the Americas*, 13 March 2008, No. 1/08
- IACHR, *Report on the Human Rights of Persons Deprived of Liberty in the Americas*, ¶ 412, OEA/Ser.L/V/II. Doc. 64 (Dec. 31, 2011).
- Inter-American Commission on Human Rights, *Report on the Situation of Human Rights in Mexico* (OEA/Ser.L/V/II.100), para. 254 (2008).
- IACHR Rapporteurship on the Rights of the Child, Juvenile Justice and Human Rights in the Americas, OEA/Ser.L/V/II. Doc. 78 (2011)
- IACHR, Juvenile Justice and Human Rights in the Americas, 13 July 2011
- IACHR, *Resolution 1/08, Principles and Best Practices on the Protection of Persons Deprived of Liberty in the Americas*, 13 March 2008, No. 1/08
- United Nations Human Rights Committee, 'General Comment 7, Article 7, Prohibition of torture or cruel, inhuman or degrading treatment or punishment' (1982)
- United Nations Human Rights Committee, 'Concluding Observations of the Human Rights Committee on Portugal' (CCPR/CO/78/PRT, Sept. 17, 2003)
- United Nations, Subcommittee on Prevention of Torture, 'Report on the visit of the Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment to the Republic of Paraguay', (CAT/OP/PRY/1, 7 June 2010).

FNs særlige rapportør om tortur:

- Interim report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, (A/63/175, 28 July 2008)
- Interim report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment (A/68/295, 9 August 2013)
- Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, Juan E. Méndez, 5 March 2015, A/HRC/28/68
- Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, Juan E. Méndez, 5 August 2011, A/66/268
- Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, Juan E. Méndez, 1 February 2013, A/HRC/22/53
- Report of the Working Group on the Universal Periodic Review, 13 April 2016, A/HRC/32/10.
- Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, (A/HRC/31/57, 5 January 2016)
- Special Rapporteur on Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, Mission to Denmark, A/HRC/10/44/Add.2, 18 February 2009
- Weil, Gotshal & Manges LLP, Cyrus R. Vance Center For International Justice, and Anti-Torture Initiative, Center for Human Rights & Humanitarian Law at American University Washington College of Law. *Seeing into Solitary: A Review of the Laws and Policies of Certain Nations Regarding Solitary Confinement Detainees* (as commissioned by United Nations Special Rapporteur on Torture: October 2016).

SLUTNOTER

- ¹ CAT/CO/DNK/6-7, para. 33; CCPR/CO/DNK/CO/6, para. 24
- ² Rigsadvokaten: Anvendelse af varetægtsfængsling i isolation 2015, 20 oktober 2016.
- ³ Kriminalforsorgen statistik: <http://www.kriminalforsorgen.dk/Statistik-7538.aspx> og Dokumentation vedrørende strafcelle (DIGNITY marts 2017) af 21. marts 2017.
- ⁴ Direktoratet for Kriminalforsorgens brev af 26. August 2016 til DIGNITY.
- ⁵ Fælles brev fra Institut fra Menneskerettigheder og Børnerådet til justitsministeren: <http://www.boerneraadet.dk/media/77586/Brev20til20justitsministeren20vedr20isolationensfc3a6ngsling20af20unge2007101420unde rskrevet.pdf> & Direktoratet for Kriminalforsorgens brev af 26. August 2016 til DIGNITY.
- ⁶ Fælles brev fra Institut fra Menneskerettigheder og Børnerådet til justitsministeren: <http://www.boerneraadet.dk/media/77586/Brev20til20justitsministeren20vedr20isolationensfc3a6ngsling20af20unge2007101420unde rskrevet.pdf> Alternative report to the list of issues (CAT/C/DNK/Q/6-7) dated 19 January 2010 to be considered by the UN Committee against Torture during the examination of the 6th and 7th periodic report of Denmark 54th Session, November 2015
- ⁷ Human Rights Committee, 'Consideration of reports submitted by States parties under article 40 of the Covenant pursuant to the optional reporting procedure: Sixth periodic reports of States parties due in 2013, Denmark', 10 November 2015, CCPR/C/DNK/6, para. 131: "The Government is of the opinion that it is necessary to hahghve the possibility to resort to solitary confinement, also for minors."
- ⁸ Peter Scharff Smith og Ida Koch: Isolation – et fængsel i fængslet, 2015, i Kriminalistiske pejlinger, s. 309.
- ⁹ Se for eksempel: A/52/44(SUPP) paras. 171-188; CAT/C/CR/28/1; CAT/C/DNK/CO/5; CPT/Inf (2014) 25; CPT/Inf (2009) 12
- ¹⁰ Rigsadvokaten: Anvendelse af varetægtsfængsling i isolation 2015, 20 oktober 2016.
- ¹¹ Rigsadvokatens redegørelse om anvendelse af langvarige varetægtsfængslinger i 2014: <http://www.anklagemyndigheden.dk/nyheder/Documents/bilag-til-Rigsadvokatens-redegoerelse-om-anvendelse-af-langvarige-varetægtsfaengslinger-i-2014.pdf>
- ¹² Straffelovrådets betænkning nr. 1355/1998 om en lov om fuldbyrdelse af straf m.v.; Betænkning 1181/1989 om en lov om fuldbyrdelse af straf mv.Peter Scharff Smith og Ida Koch: Isolation – et fængsel i fængslet, 2015, i Kriminalistiske pejlinger
- ¹³ CCPR/C/DNK/CO/6 para 24, CAT/C/DNK/6-7, para. 33.
- ¹⁴ Kriminalforsorgen statistik: <http://www.kriminalforsorgen.dk/Statistik-7538.aspx> og Dokumentation vedrørende strafcelle (DIGNITY marts 2017) af 21. marts 2017.
- ¹⁵ Dokumentation vedrørende strafcelle (DIGNITY marts 2017) af 21. marts 2017.
- ¹⁶ 21 tiltag mod mobiltelefoner i fængslerne, 4. marts 2016: <http://www.justitsministeriet.dk/nyt-og-presse/pressemeddelelser/2016/justitsminister-soeren-pind-praesenterer-21-tiltag-mod>
- ¹⁷ Berlingske: Mobiltelefoner sender indsatte i isolation i hobetal. <http://www.b.dk/nationalt/mobiltelefoner-sender-indsatte-i-isolation-i-hobetale>
- ¹⁸ Dokumentation vedrørende strafcelle (DIGNITY marts 2017) af 21. marts 2017.
- ¹⁹ LBK nr 1242 af 11/11/2015 om fuldbyrdelse af straf m.v. BEK nr 1036 af 23/06/2016 om om udståelse af strafcelle, anvendelse af forhørselle og behandlingen af disciplinærsager (disciplinærstrafbekendtgørelsen) og VEJ nr 9715 af 11/07/2016 om behandlingen af sager om disciplinærstraf, konfiskation og modregning af erstatningsbeløb (disciplinærstrafvejledningen).
- ²⁰ Lov nr. 527 af 6. juni 2007 om ændring af straffeloven, lov om fuldbyrdelse af straf m.v. og retsplejeloven (Kriminalisering af mobiltelefoner i fængsler m.v.).
- ²¹ Lov nr. 186 af 2. juni 2016 om ændring af lov om fuldbyrdelse af straf m.v., straffeloven og retsplejeloven (Styrket indsats mod mobiltelefoner i fængsler m.v.)
- ²² Begrænsning af udelukkelse fra fællesskab og enrumsanbringelse af indsatte. Indstilling afgivet 1. september 2010 af en arbejdsgruppe nedsat af Justitsministeriet, Direktoratet for Kriminalforsorgen, januar 2010.
- ²³ Kriminalforsorgen Statistik 2015
- ²⁴ United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Mandela Rules), Rule 44: For the purpose of these rules, solitary confinement shall refer to the confinement of prisoners for 22 hours or more a day without meaningful human contact. Prolonged solitary confinement shall refer to solitary confinement for a time period in excess of 15 consecutive days
- ²⁵ Det følger af Bekendtgørelse 2012-03-26 nr. 283, § 8, at indsatte under 18 år der har været udelukket fra fællesskabet i et sammenhængende tidsrum på mere end 4 uger skal tilbydes yderligere 3 timers daglig aktivering med person kontakt.
- ²⁶ National Institution for Human Rights and Norwegian Centre for Human Rights, University of Oslo, 'Thematic Report: Use of Solitary Confinement in Prison: Norwegian Law and Practice in a Human Rights Perspective' and Isolation I Skandinaviske fængsler – der er ikke tilstrækkeligt fokus på den omfattende brug af isolation i skandinaviske fængsler, Peter Scharff Smith, Thomas Horn, Johannes F. Nilsen og Marte Rua, SOCIAL KRITIK 136/2013
- ²⁷ Se modsætningsvist straffuldbyrdelsesloven eller Bekendtgørelse nr. 791 af 25/6 2010.
- ²⁸ Se modsætningsvist: <http://www.ft.dk/samling/20142/almddel/reu/bilag/18/1537332.pdf>
- ²⁹ Kriminalforsorgen Statistik 2015
- ³⁰ Kriminalforsorgen Statistik 2015
- ³¹ Straffuldbyrdelsesloven § 78 stk. 2 og stk. 4.
- ³² Fra et samlet antal ubetingede frihedsstraffe for unge i alderen 15-17 år i 2007 på 339 til 170 i 2015: Danmarks statistik: <http://www.statistikbanken.dk/10061>

- ³³Kriminalforsorgen: <http://www.kriminalforsorgen.dk/Unge-indsatte-1367.aspx>
- ³⁴ Hun blev anholdt d. 14 januar 2016.
- ³⁵ Direktoratet for Kriminalforsorgens brev af 26. August 2016 til DIGNITY.
- ³⁶ Direktoratet for Kriminalforsorgens brev af 26. August 2016 til DIGNITY.
- ³⁷ Social og Indenrigsministeriet om FN's konventioner: <http://sim.dk/arbejdsomraader/internationalt-samarbejde/fn-de-forenede-nationer/fns-konventioner.aspx>
- ³⁸ Rohde (2005, para. 93). Se hertil Piechowietz (2012, para. 1639) og Jens Elo Rytter, Individets grundlæggende rettigheder, s. 140.
- ³⁹ Peers v. Greece (Application no. 28524/95, 19 April 2001); Babar Ahmad and others. v. the United Kingdom, nos. 2402/07, 11949/08, 36742/08, 66911/09, 6735/09, F212, ECHR 2012-IV (10 April 2012)
- ⁴⁰ Babar Ahmad and others. v. the United Kingdom, nos. 2402/07, 11949/08, 36742/08, 66911/09, 6735/09, F212, ECHR 2012-IV (10 April 2012); Onoufriou v. Cyprus, Application No. 24407/04, (2010); Ramirez Sanchez v. France, no. 59450/00, § 138, Grand Chamber 2006-IX; Ocalan v. Turkey, Application No. 46221/99 (2005); Rohde v. Denmark, Application No. 69332/01 (2005)
- ⁴¹ Razvyazkin v. Russia (Application no. 13579/09), 3 October 2012; Koskinen v. Finland, App. No. 2056092 18 Eur. H.R. Rep. 146, 73 (1994)
- ⁴² For en mere uddybende beskrivelse af retspraksis, se DIGNITYs publikation, "The Use of Solitary Confinement as a Disciplinary Measure in Denmark, afsnit 3.4."
- ⁴³ European Court of Human Rights, Detention conditions and treatment of prisoners, October 2016.
- ⁴⁴ Ministerkomiteens rekommandation Rec(2006)2 til medlemsstaterne om De Europæiske Fængselsregler, kapitel IX, regel 108.
- ⁴⁵ CPT, Visit report, 17. september 2014
- ⁴⁶ CPT, Visit report, 17. september 2014, para. 33 og para. 61
- ⁴⁷ CAT, Communication no. 412/2010, (CAT/C/49/D/412/2010 6 February 2013), para 7.4.
- ⁴⁸ United Nations, Interim Report of the Special Rapporteur of the Human Rights Council on Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, (A/66/268, 5 August 2011)
- ⁴⁹ CAT/C/DNK/6-7, para. 33.
- ⁵⁰ Se også hans rapport af 2013, A/HRC/22/53/Add.1, para. 73: The Special Rapporteur recalls that juvenile offenders, children or minors should not be subjected to solitary confinement of any duration at all.
- ⁵¹ A/HRC/28/68 para. 41.
- ⁵² CCPR/C/DNK/CO/6 para 24
- ⁵³ CRC/C/GC/10 (2007) para. 89:
- ⁵⁴ Samme ordlyd fremgår ligeledes af United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty, para. 67.
- ⁵⁵ CRC/C/DKN/CO/4 2011, para. 66(b)
- ⁵⁶ Report of the Working Group on the Universal Periodic Review, 13 April 2016, A/HRC/32/10.
- ⁵⁷ Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, Juan E. Méndez, 5 august 2011, A/66/268
- ⁵⁸ The Istanbul statement on the use and effects of solitary confinement, p. 4
- ⁵⁹ For et udtømmende *review of literature* se Smith, Peter Scharff, 'The Effects of Solitary Confinement on Prison Inmates: A Brief History and Review of the Literature' (2006) 34 Crime and Justice 441, pp. 444-450 og Shalev, Sharon: A sourcebook on solitary confinement, 2008 samt The Istanbul statement on the use and effects of solitary confinement.
- ⁶⁰ Sharon Shalev, *A Sourcebook on Solitary Confinement* (London: Mannheim Centre for Criminology, LSE: 2008)
- ⁶¹ Andersen, HS et al. 'A longitudinal study of prisoners on remand: repeated measures of psychopathology in the initial phase of solitary versus non-solitary confinement'. *International Journal of Law and Psychiatry*, 2003, 26: 165-177; Andersen, HS et al. 'A longitudinal study of prisoners on remand: psychiatric prevalence, incidence and psychopathology in solitary vs. non-solitary confinement'. *Acta Psychiatr Scand*, 2000, 102: 19-25; Gamman, T. 'Negative health effects from solitary confinement – A clinical study of two groups of pre-trial detention'. *Journal of Nor. Doctor association*, 1995, 115: 2243-6.; Sestoft, DM et al. 'Impact of Solitary Confinement on Hospitalization Among Danish Prisoners in Custody' *International Journal of Law and Psychiatry*, 1998, 21(1): 99-108.; Nurse, J et al. 'Influence of environmental factors on mental health within prisons: focus group study'. *BMJ*, 2003, 327:1-5.; Roma, P et al. 'Incremental conditions of isolation as a predictor of suicide in prisoners' (2013) *Forensic Science International*, 233:e1-e2.
- ⁶² Sigurd Benjaminsen & Birgit Erichsen, *Selvmoedsadferd Blandt Indsatte*, 16 Copenhagen: Direktoratet for kriminalforsorgen (2002); see more generally: Kupers, T., 'Isolated Confinement: Effective method for behavior change or punishment for punishment's sake?' in B. Arrigo and H. Bersot (eds.), *The Routledge Handbook of International Crime and Justice Studies* (Oxford: Routledge, 2013), p. 215, and see also Matti Joukumaa, 'Prison suicide in Finland, 1969-1992' (1997) 89 *Forensic Science International* 167.
- ⁶³ Peter Scharff Smith og Ida Koch: Isolation – et fængsel i fængslet, 2015, i *Kriminalistiske pejlinger*, s. 320.
- ⁶⁴ Se hertil Sharon Shalev, *A sourcebook on solitary confinement*, s. 9-23, der ligeledes redegøre for isolationsfængslingens negative skadevirkninger.
- ⁶⁵ Sharon Shalev, *A Sourcebook on Solitary Confinement*, (London: Mannheim Centre for Criminology, LSE: 2008), p. 79; International Psychological Trauma Symposium, Istanbul, Turk., Dec. 7-9, 2007, Istanbul Statement on the Use and Effects of Solitary Confinement (Dec. 9, 2007); according to Grassian: "After even a relatively brief period of time in such a situation an individual is likely to descend into a mental torpor or "fog," in which alertness, attention, and concentration all become impaired. In such a state, after a time, the individual becomes increasingly incapable of processing external stimuli, and often becomes "hyperresponsive" to such stimulation". Grassian, S, 'Psychiatric Effects of Solitary Confinement' (2006) 22 *Washington University Journal of Law and Policy* 325, p. 331.

⁶⁶ Koch, Ida, 'Mental and Social Sequelae of Isolation: The Evidence of Deprivation Experiments and of Pretrial Detention in Denmark', in Bill Rolston & Mike Tomlinson (eds.) *The Expansion of European Prison Systems*, Working Papers in European Criminology, No. 7, 119 (1986) p. 124 as cited in Export Report of Craig Haney in *Ashker v. Governor of California*, fn 26.

⁶⁷ Koch, Ida, *Isolationens psykiske og sociale følger*, 60 Månedsskrift for Praktisk Lægegering, 382 (1982)

⁶⁸ Export Report of Craig Haney in *Ashker v. Governor of California*, para. 49; Kupers, T., 'Isolated Confinement: Effective method for behavior change or punishment for punishment's sake?' in B. Arrigo and H. Bersot (eds.), *The Routledge Handbook of International Crime and Justice Studies* (Oxford: Routledge, 2013), p. 215: "[h]uman beings require at least some social interactions and productive activities to establish and sustain a sense of identity and to maintain a grasp on reality".

⁶⁹ Reiter, K., and Blair, T., 'Chapter 9 - Punishing Mental Illness: Trans-institutionalization and Solitary Confinement in the United States' in Reiter, K., and Konig, A., *Extreme Punishment: Comparative Studies in Detention, Incarceration and Solitary Confinement* (Palgrave Macmillan, 2015), p. 178.